

ШИРОКОВ
Анатолій Іванович —
голова Профспілки працівників
НАН України

ЯК ПОБОРОТИ ГАНЕБНЕ ЯВИЩЕ НЕПОВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАУКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ

Шановний Борисе Євгеновичу!

Шановні колеги!

Минулого року в один і той самий день відбулися дві пов'язані між собою події. 15 листопада проходило 5-те засідання Платформи громадянського суспільства Україна—ЄС, на якому серед інших розглядалося питання про імплементацію євроінтеграційних реформ у сфері науки і технологій. На форумі було констатовано, цитую: «падіння фінансування науки в Україні до історичного мінімуму, різке погіршення умов та рівня оплати праці дослідників, значний вплив учених за кордон та в інші галузі економіки, що свідчить про відсутність науки серед основних пріоритетів Уряду, а також становить загрозу виконанню Угоди про асоціацію в сфері науки та технологій, спричинює зниження конкурентоспроможності економіки та втрату можливостей досягнення цілей сталого розвитку». Коментарі зайві!

У другій половині того самого дня відбулося розширене засідання Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України. Головне питання — про стан реалізації Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Після розгорнутого аналізу ситуації Комітет вирішив: «Визнати стан реалізації Закону незадовільним». Незадовільним з більшості основних його положень, зокрема і ст. 48 щодо обов'язку держави забезпечувати бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності в розмірі не менше 1,7% валового внутрішнього продукту України (з 1 січня 2020 року).

До цього рубежу залишається фактично один Державний бюджет 2019 року. Що ж ми маємо сьогодні? Ось офіційна відповідь Міністерства фінансів на запит нашої Профспілки. У Державному бюджеті на 2017 р. касові видатки на науку становили 7089,6 млн грн (0,24% ВВП, з них за загальним фондом — 0,16%, за спеціальним — 0,08%). У Державному бюджеті

на 2018 р. видатки на науку враховано в обсязі 8326,6 млн грн (0,25 % ВВП, з них за загальним фондом — 0,19 %, за спеціальним — 0,06 %). Якщо збережеться тенденція збільшувати фінансування науки на 0,01 %, то нескладно підрахувати, що на омріяний показник 1,7 % ВВП ми вийдемо через 145 років.

Шановні колеги! Не можу не торкнутися того, що відбувається з нашим базовим законом, на який поклалися великі надії. Неприкритими є спроби влади ревізувати багато його положень. Наприклад, у ст. 48 (п. 4) наведено розгорнутий перелік напрямів базового фінансування основної діяльності державних наукових установ, який включає: проведення фундаментальних досліджень, підтримку найважливіших для держави прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок, зокрема в інтересах національної безпеки та оборони; розвиток інфраструктури наукової та науково-технічної діяльності; розвиток матеріально-технічної бази; збереження та розвиток наукових об'єктів, що становлять національне надбання; підготовку наукових кадрів; забезпечення доступу до науково-технічної інформації та наукової літератури на всіх видах носіїв.

У цій самій статті (п. 2) зазначено, що збільшення обсягу грантового фінансування не може відбуватися за рахунок зменшення базового фінансування основної діяльності наукових установ і його рівень має враховувати щорічний індекс інфляції. Замість того, щоб забезпечити нормальний рівень базового фінансування основної діяльності наукових установ, водночас поетапно наближуючи обсяги фінансування до законодавчої норми, що дало б можливість впроваджувати грантові (конкурсні) засади фінансування наукових досліджень, влада пропонує робити це вже зараз у межах існуючого вкрай недостатнього обсягу видатків на науку.

Минулого тижня на каналі ICTV у програмі «Свобода слова» брали участь Прем'єр-міністр та керівники ряду міністерств. Під час цього ток-шоу шановний Володимир Борисович сказав і про реформу в науці, акцентуючи ува-

гу на тому, що одним із головних її елементів є зміна системи фінансування науки. Як тут не згадати так звану медичну реформу, коли ми, не збільшуючи видатки бюджету на охорону здоров'я, переходимо до нової системи фінансування: від виділення асигнувань на ліжко-місця до схеми «гроші ходять (чи бігають) за пацієнтами». Навряд чи ця новація здатна суттєво поліпшити ситуацію в медичній галузі і національній системі охорони здоров'я.

Чи потрібне конкурсне фінансування наукових досліджень? Однозначно так. Але його необхідно починати в разі збільшення бюджетного фінансування науки з нинішніх 0,2 % ВВП хоча б до 0,7 %. Вже за таких умов частка конкурсного фінансування може становити 25–30 % з подальшим синхронним підвищенням цих двох показників.

Істотне зменшення реального бюджетного фінансування після 2014 р. вкрай негативно позначилося на кадровому потенціалі науки: міграція за кордон, працевлаштування в інших сферах діяльності, втрата деяких наукових шкіл, погіршення вікової структури науковців через відсутність достатньої мотивації у наукової молоді. Про це свідчить і офіційна статистика: кількість виконавців наукових досліджень і розробок на 1 тис. зайнятого населення в Україні зменшилася з 9,5 осіб в 2010 р. до 6,0 в 2016 р., тоді як у країнах ЄС цей показник становить 19,7 осіб. Великих кадрових втрат зазнала і НАН України. За 2015–2017 рр. чисельність провідної наукової організації нашої країни зменшилася на 7753 особи (22 %) і сьогодні становить менш як 30 тис. працівників.

Причому особливий жаль викликає та обставина, що досить часто з Академії за власним бажанням ідуть висококваліфіковані кадри працездатного віку, особливо талановита наукова молодь. У цій ситуації головним пріоритетом кадрової політики має бути всебічна підтримка саме наукової молоді, її закріплення з перспективою наукового і кар'єрного зростання.

Ганебним явищем останнього часу є неповна зайнятість: режим неповного робочого часу, вимушені відпустки без збереження заробітної

плати, робота на 0,5 посадового окладу та ін. У I кварталі 2018 р. так працювали 117 із 178 наукових установ НАН України (66,5%).

Тут я хочу від імені Профспілки висловити подяку дирекціям тих установ, які, виявляючи солідарність зі своїми трудовими колективами, теж працюють у такому режимі.

Про яку престижність наукової праці може йтися, коли заробітна плата в НАН України (6159 грн) менша за середню не лише в промисловості (7631 грн), а навіть в економіці в цілому (7104 грн). Цілком закономірно, що така ситуація викликає велику соціальну напругу і генерує протестні настрої, які можуть перерости в масові акції з очікуваними гаслами.

Атмосфера у більшості трудових колективів академічних установ, на жаль, далека від тієї, яка має бути напередодні 100-річного ювілею НАН України.

Для того, щоб хоча б частково зупинити ці негативні деструктивні тенденції, зокрема забезпечити виплату заробітної плати згідно з чинним законодавством у режимі повної зайнятості, за розрахунками НАН України у 2018 р. необхідно додатково передбачити

399,037 млн грн за загальним фондом під час внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік».

З цього приводу академік Б.Є. Патон мав розмову з першим віце-прем'єром С.І. Кубівим та вручив йому відповідний лист. На підтримку цієї позиції ЦК профспілки направив аналогічне звернення Прем'єр-міністру України В.Б. Гройсману, голові Верховної Ради України та профільному парламентському комітету.

Мабуть, не буде зайвим, якщо і Загальні збори НАН України приймуть з цього приводу окреме звернення до Кабінету Міністрів і Верховної Ради України:

1. Збільшення видатків НАН України під час перегляду Держбюджету 2018 р. для забезпечення роботи наукових установ у режимі повної зайнятості.

2. У проекті Державного бюджету України на 2019 рік встановити видатки на науку в обсязі 0,6–0,7% ВВП.

Пропоную схвалити звітну доповідь і основні підсумки діяльності Академії у 2017 році.

Дякую за увагу!